

**Dombi Judit – Nikolov Marianne
– Ottó István – Öveges Enikő**

PTE, BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola – PTE,
BTK, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék –
Dél-dunántúli Regionális Egészségbiztosítási Pénztár
– Oktatási és Kulturális Minisztérium

Osztálytermi megfigyelések tapasztalatai szakképző intézmények nyelvóráin

A hazai nyelvtanítás hosszabb ideje áll az érdeklődés középpontjában. Bár számos kutatás vizsgálta a feltételeket, a folyamatokat és eredményeket (például Csapó, 2001; Fekete, Major és Nikolov, 1999; Józsa és Nikolov, 2005; Nikolov, 1999, 2003, 2007, 2008; Vágó, 2007), még mindig keveset tudunk arról, hogy mi történik a nyelvórákon, és hogyan jellemezhető a mindennapi gyakorlat. Tanulmányunk egy nagy mintás átfogó vizsgálat egy szűkebb szeletét elemzi Az idegennyelv-tanulás és tanítás helyzete és fejlesztésének lehetőségei a szakképző intézményekben (Nikolov, Ottó és Öveges, 2008) projekt adataira támaszkodva.

A kutatás az Oktatásért Közalapítvány megbízásából, a Nemzeti Felnőttképzési és Szakképzési Tanács jóváhagyásával, a Munkaerőpiaci Alap finanszírozásával a 2007/2008-as tanévben valósult meg. Célja az volt, hogy átfogó képet adjon a szakközépiskolákban és szakiskolákban folyó nyelvtanításról. Ennek egyik komponensét képezte az osztálytermi megfigyelések adatainak elemzése, amelynek eredményeit tanulmányunkban adjuk közre.

A kutatásnak konkrét osztálytermi megfigyeléseken alapuló háttere van, illetve olyan előzményekre támaszkodik, amelyek bepillantást engedtek az osztálytermi folyamatokba. A legfontosabb kutatási előzmények arra mutattak rá, hogy a hazai közoktatás kiemelten nagy ráfordítással, alacsony hatékonysággal fejleszti a diákok nyelvtudását (Nikolov, 2007, 2008; Vágó, 2007), és rendkívül nagy különbségek jellemzik az egyes intézménytípusok, iskolák és nyelvi csoportok teljesítményeit (Csapó, 2001; Józsa és Nikolov, 2005; Nikolov, 1999, 2003, 2008; Vágó, 2007). A konkrét osztálytermi folyamatokat vizsgáló kutatások egy része megfigyelési szempontsor (Nikolov, 1999), másik része az egyes eljárások és feladattípusok gyakoriságára vonatkozó kérdőívek segítségével gyűjtött adatokat elemezte (Nikolov, 2003). Ezeket az adatgyűjtő eszközöket tanári interjúk is kiegészítették néhány esetben (például Bors, Lugossy és Nikolov, 2001; Nikolov, 2008; Nikolov és Öveges, 2006). Egyéb adatgyűjtő eljárások között szerepeltek még retrospektív interjúk felnőttekkel (Nikolov és Nagy, 2003) az osztálytermi gyakorlat feltárására.

A kutatás módszerei

A vizsgálat célja

Tanulmányunk legfontosabb célja annak felvázolása, hogy hogyan jellemezhető a szakközépiskolákban és szakiskolákban folyó idegennyelv-tanítás és -tanulás. A nyelvtan-

mulás kontextusának (osztályterem, nyelvtanárok és nyelvtanulók) jellemzésén túl feltárjuk az órai nyelvhasználat jellemzőit, a nyelvórákon használt feladattípusok gyakoriságát és motiválóerejét, az óra egyes lépéseinek tartalmát és hosszát, a nyelvi jelentésre és formára, valamint a négy alapkészség fejlesztésére összpontosító feladatok arányait, a használt tananyagokat, eszközöket, valamint a szaknyelvi utalások előfordulásának tartalmát és gyakoriságát. További célunk a nyelvórákon tapasztaltak elemzésével a nyelvtanárok és a nyelvtanuló diákok véleményének egybevetése.

A kutatás résztvevői

Az átfogó felmérés két fordulóban valósult meg. A kutatás első fordulójában minden érintett intézménytől, összesen 922 iskolától gyűjtöttünk adatokat. A projekt második fordulójában az összes szakképző intézmény közül reprezentatív mintát választottunk ki az iskolák régiónkénti elhelyezkedése, településtípus szerinti eloszlása, iskolatípusonkénti, képzési és fenntartói profilja szerint. A részt vevő iskolák részletes adatai megtalálhatók Nikolov, Ottó és Öveges (2008) munkájában, itt kizárólag az osztálytermi megfigyelések eredményeiről számolunk be. A mintába bekerült 67 intézményben a 10. évfolyamos diákokat választottuk ki, mivel ez az utolsó tanév, amelyben a szakképző iskolák tanulói is tanulnak idegen nyelvet. A mintából az utolsó pillanatban három iskola kivonta magát, és különböző váratlan okok miatt (betegség) mégsem vállalták a felmérésnek ezt a részét. Egy iskolában a kettő helyett egy óra megfigyelésre került sor, így összesen 64 iskolában 127 idegen nyelvi foglalkozáson készültek részletes jegyzőkönyvek.

A megfigyelt 127 nyelvórát túlnyomó részben nők tartották: 108 nő és 19 férfi nyelvóráján gyűjtöttünk adatokat, ami százalékos megoszlásban 85, illetve 15 százalék. Ez az arány 1 százalék híján egyezik a teljes mintát jellemző aránnyal (84, illetve 16 százalék).

A megfigyelt nyelvtanárok életkora a következőképpen oszlott el: a legfiatalabb korosztályt, a 29 évesnél fiatalabb pedagógusokat 23 fő képviselte, 30 és 37 év közötti 55 nyelvtanár, 38 és 45 év közötti 31 fő, 46 és 53 év közötti 10, és 54 évesnél idősebb 6 megfigyelt nyelvtanár. A legfiatalabb tanár 25 éves, a legidősebb 60 éves volt a megfigyeléskor. Az életkor átlaga 36,12, a szórás 7,97. Az életkor szerinti megoszlás igen hasonlóan alakul a 332 válaszadóra jellemző adatokhoz.

Óramegfigyelési szempontsor

Az osztálytermi megfigyelésre olyan adatgyűjtő eszközt dolgoztunk ki, amelynek segítségével a nyelvtanítás gyakorlati kérdéseiben tájékozott tanárok egyértelmű jegyzeteket tudtak készíteni a megfigyelést megelőzően, azalatt és azután. A megfigyelési szempontsort az adatgyűjtést megelőzően három tanár közreműködésével kipróbáltuk, az általuk megfigyelt órákat közösen elemeztük, és a tapasztalatok alapján szükség szerint változtattunk az eszközön. A megfigyelők részletes lebonyolítási útmutatót kaptak, amely lépésről lépésre segítette őket a minél pontosabb óratermi megfigyelés megvalósításában. A megfigyelési szempontsort különböző módon kellett a megfigyelőknek kitölteniük: megadott lehetőségek aláhúzásával, konkrét adatok beírásával, gyakoriságok strigulázásával, illetve konkrét lehetőségeket felajánló kijelentések mellé rövid, egy- vagy néhány szavas válasz beírásával (a teljes adatgyűjtő eszköz megtalálható *Nikolov, Ottó és Nikolov, 2008* Függelékében).

A hatoldalas szempontsor három nagyobb, 2–2 oldalas részre tagolódik. Az első részt a megfigyelés előtt, alatt és után kellett kitölteni konkrét számadatokkal, megadott opciók aláhúzásával, rövid válaszok megadásával. A második részben a nyelvóra menetét feltáró táblázat kitöltését kértük, míg a harmadik részben negyven feladattípus gyakoriságára és kedveltségére vonatkozóan kértünk adatokat. Ezek a feladattípusok a felmérést

megelőző osztálytermi megfigyelések tapasztalatai alapján kerültek be (Nikolov, 1999, 2003, Nikolov és Öveges, 2006).

Az első részben az első adat az intézmények OM-azonosítója, amely segítségével a megfigyelések adatai összekapcsolhatók a felmérés egyéb adataival. A megfigyelőktől azt is kértük, jelezzék, nyelvtanár-ok, illetve tagjai-e az intézmény vezetésének.

A megfigyelés pontos idejét a megfigyelt nyelvtanár adatai követik: neme, életkora és a róla kialakult összbemérés. Ezután a nyelvórán részt vevő fiúk és lányok létszámáról és a megfigyelő szerinti összbemérésről kértünk holisztikus értékelést. A tanárra és diákokra vonatkozó adatokat a tanterem berendezésének, felszereltségének, hangulatának, a padok elrendezésének rövid leírása követi. Arra is választ vártunk, utal-e bármilyen jel a célnyelvre és annak kultúrájára a tanteremben.

A megfigyelt nyelvórán használt tananyagokról (könyv, munkafüzet, fénymásolat, CD, egyéb) is kértünk adatokat: mit használnak, és a használt anyagok milyen kapcsolatban vannak a diákok szakmai képzésével, illetve történt-e utalás a nyelvórán a szakmájukra.

A tanár és a tanulók órai nyelvhasználatáról a teljes megfigyelt tanórára vonatkozóan százaléklában kértük az idegen nyelv és az anyanyelv használatát jelölni, és arra is példát kértünk, milyen célokra használja a nyelvtanár a magyar nyelvet.

A nyelvtanulók órai értékelésére külön megfigyelési szempont szolgált: a megfigyelők arra a nyitott kérdésre válaszoltak, hogyan történt a diákok értékelése. A diákok órai motivációját két kérdés vizsgálja: hány diák szerepelt gyakran, és hányan nem szerepeltek az órán, illetve mennyire motiváltak a diákok. Ezen túl a megadott válasz aláhúzása jelezte, mennyire változatos vagy unalmas a megfigyelt nyelvóra. Az első rész utolsó két kérdésére adott válaszban az óra célját írták le, valamint azt, hogy a megfigyelő szerint a cél milyen mértékben valósult meg.

A megfigyelési szempontsor második részét, amely egy kétoldalas táblázat, a megfigyelés során folyamatosan töltötték ki a táblázat fejlécében látható kérdésekre válaszolva, a kérdésenként elkülönített oszlopokban. Célja annak feljegyzése, hogy mi történik a nyelvórán: mennyi időt fordítanak a nyelvtanárok a megfigyelt nyelvóra elkülönülő részeire, milyen feladatokat, eszközöket alkalmaz, mit csinál a tanár, és eközben mit tesznek a diákok. A jegyzetelés során a munkaforma jelölésére (frontális, csoport-, pármunka), a tanár és a diákok által használt eszközök felsorolására, valamint egyéb megfigyelések beírására külön hely állt rendelkezésre.

Az osztálytermi megfigyelések szempontsorának harmadik részét a hospitálás után kellett kitölteni. Egy kétoldalas táblázatban 40, nyelvórakon tipikusan előforduló feladattípus mellé azok gyakoriságát, és kedveltségének fokát jelölték a megfigyelő tanárok. Ezek az adatok a megfigyelt csoportra vonatkoztatva az előforduló feladatok gyakoriságának és a konkrét tevékenységek motiváló hatásának feljegyzésére szolgáltak. Egy nyelvóra tapasztalatait összegző adatlap kitöltéséhez a 45 perces nyelvórai hospitáláson túl megközelítőleg 45-50 percre volt szükség a próbák alapján.

Az osztálytermi megfigyelések lebonyolítása

A megfigyelők 127 nyelvóráról készítettek részletes jegyzeteket 10. évfolyamos diákokról és tanáraikról, köztük 63 német-, 63 angol- és 1 olasz foglalkozásról. A nyelvi csoportok szintjét 50 esetben kezdőnek, 70-ben középhaladónak, 2 esetben vegyesen középhaladónak és haladónak értékelték, míg 1 csoportot haladó szintűnek minősítettek a megfigyelést végző tanárok (4 adatlapon hiányzott a szint megjelölése). A kapott számok tükrében elgondolkodtató, hogy 10. évfolyamon, ahol a nyelvórákat megfigyelték, 50 csoportban, a minta kétötödében, kezdő szinten tanulják a szakképző intézményekben azt az első, kivételes esetben második idegen nyelvet, amelyet többnyire már általános iskolában is legalább 5 éven keresztül tanultak. A középhaladó szintű nyelvórák magasabb arányban fordultak

ugyan elő, mint a kezdőkéi (69 : 49), de angolból közel kétszer annyi volt a jobb nyelvtudású tanulók nyelvtanulását bemutató óra (39), mint a kezdő szintűeké (21). Ez az arány németből közel 50 százalék. Fontos kiemelni azt a tényt, hogy az intézmények maguk határozták meg, melyik csoportokban történjen az adatgyűjtés, így joggal feltételezhető, hogy igyekeztek legjobb gyakorlatukba bepillantást engedni.

1. táblázat. A megfigyelt nyelvórák eloszlása 127 csoportban (hiányzó adat: 4)

	<i>Angol</i>	<i>Német</i>	<i>Olasz</i>
Kezdő	21	28	–
Középhaladó	39	30	1
Vegyés	–	2	–
Haladó	2	1	–
Nincs adat	1	2	–
Összesen	63	63	1

Mivel a reprezentatív mintában részt vevő intézmények az ország legkülönbözőbb részein helyezkedtek el, és a vizsgálat lebonyolítására igen rövid idő állt rendelkezésre, minden intézményben egy konkrét személyt kértünk fel az osztálytermi megfigyelésekre. A felkérésekre és az adatgyűjtésre 2008 áprilisában és májusában került sor, az intézmények által kiválasztott nyelvi csoportokban. Ebben az időszakban nem ütközött a felmérésnek ez a része olyan iskolai programmal, amely gondot okozott volna. Az iskolák az adatgyűjtő eszközöket csatolt fájlban kapták meg. A kitöltött dokumentumokat postán küldték vissza.

Az adatok feldolgozása több fázisban történt meg. Az első lépésben a kézzel kitöltött adatlapokat szemrevételeztük 2008. június elején. Ezt követően a nyitott kérdésekre adott válaszok nagyobb, kategóriákba történő besorolása, majd azokon belül azok alcsoportosítása következett. Az adatok számítógépes beviteléhez ezek a nagyobb kategóriák adtak alapot, de konkrét, a tipikustól eltérő megfogalmazások is bekerültek. A számszerűsíthető adatok feldolgozása Excel programban, a szöveges részeké pedig szövegszerkesztő programban további kategóriák felállításával, csoportosításával valósult meg.

Eredmények

A megfigyelt nyelvtanulók jellemzése

A megfigyelt nyelvórákon a diákok létszáma és a lányok és fiúk aránya a 2. táblázat szerint alakult. A 127 nyelvórán két esetben nem írták be a létszámokat, így összesen 125 megfigyelés adatait elemezhetjük. A legkisebb nyelvi csoportban 4 fő, a legnagyobbban pedig 23 tanuló volt jelen. A csoportlétszám átlaga a 125 csoport esetében 13,18, a szórás 4,52, ami igen jónak mondható. Más tantárgyakból ennél lényegesen nagyobb csoportokkal dolgoznak a tanárok. A megfigyelt csoportok átlagos létszáma hasonló a teljes mintában kapott átlagokhoz.

2. táblázat. A megfigyelt csoportok létszámának alakulása nemek szerint

	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
A csoport létszáma	4	23	13,18	4,52
Lányok száma a csoportban	0	17	5,93	4,65
Fiúk száma a csoportban	0	21	7,25	4,70

A lányok és fiúk esetében egyaránt előfordultak egynemű csoportok. A megfigyelt csoportokban a lányok maximális létszáma 17, az átlag 5,93, a szórás 4,65, míg a fiúk esetében

az adatok magasabbak: a maximális létszám 21 fő, az átlag 7,25, a szórás 4,70. A létszámokra vonatkozóan megállapítható, hogy a megfigyelt nyelvi csoportok létszáma a szakképző intézményekben kedvező. A diákok kis csoportokban tanulnak, kevés esetben haladja meg a létszám az optimális, és gyakori a kifejezetten alacsony létszámú csoport.

A nyelvtanárok és a diákok nyelvhasználata

A megfigyelők százalékos arányban holisztikusan értékelték a nyelvórákon a tanárok és a diákok nyelvhasználatát annak megfelelően, hogy milyen nyelven szólaltak meg. Az adatokat a 3. táblázat mutatja be. A tanári beszédben a célnyelvet 0-tól 100 százalékgig terjedő skálán használták, ami azt jelenti, hogy volt olyan nyelvóra, ahol egyáltalán nem használta a tanár az angolt és a németet, kizárólag magyarul beszélt. Ennek ellenkezője is előfordult, amikor a célnyelv használata kizárólagos volt. A tanárok célnyelvhasználatának átlaga 66,72 százalék, ami megközelíti az elfogadhatót, bár fontos hangsúlyozni, hogy a heti néhány óra időtartamának átlagosan egyharmadában magyarul beszélnek. A szórásérték magas, 23,24, ami nagy különbségekre utal. Az adatokból arra nem következtethetünk, hogy a nyelvtanárok célnyelvhasználata milyen mértékben volt megfelelő és a diákok nyelvi szintjéhez igazodó. A teljes adatbázis áttekintéséből kiderül, hogy két nyelvórán nem szólalt meg a nyelvtanár magyarul.

3. táblázat. A tanári és tanulói nyelvhasználat aránya

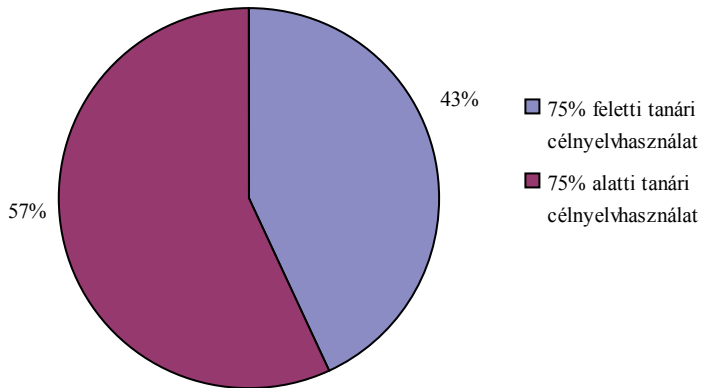
	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
Tanár nyelvhasználatában az idegen nyelv aránya (%)	0	100	66,72	23,24
Tanár nyelvhasználatában az anyanyelv aránya (%)	0	100	33,28	23,24
Diák nyelvhasználatában az idegen nyelv aránya (%)	10	100	55,57	24,84
Diák nyelvhasználatában az anyanyelv aránya (%)	0	90	44,43	24,84

A diákok órai nyelvhasználatáról kibontakozó kép kicsit kedvezőbb. A megszólalások legalább 10 százaléka célnyelven történt, ami azt is jelenti, hogy a tanárok a diákoktól mást várnak, mint amit maguk modelleznek. A tanulók célnyelvhasználati átlaga ugyanakkor alacsonyabb a tanároknál (55,57 százalék), és a szórás is magasabb (24,84). Az anyanyelvi megszólalásaik aránya is eltér a tanárokéétól. Volt olyan nyelvóra, ahol nem szólaltak meg magyarul a tanulók, és a magyart maximum 90 százalékban használták, így az anyanyelvhasználat aránya 44,43 százalék, és a szórás megközelíti a 25-öt.

A kapott adatokat összehasonlítva átlagos (nem emelt) óraszámú angolul tanuló szakközépiskolai csoportokra vonatkozó kutatás eredményeivel (Nikolov, 1999) megállapítható, hogy a nyelvtanárookra vonatkozó százalékos eredmények egybecsengenek a közel egy évtizeddel ezelőttiekkel. Ott a tanárok célnyelvhasználatának aránya 65,8 százalék volt. A tanulók esetében jelen felmérés adatai kedvezőtlenebb képre utalnak, ugyanis alacsonyabb (55,6 százalék) a diákok célnyelvhasználatának aránya, mint az ezt megelőző felmérésben (63,6 százalék). Fontos, hogy az 1999-es kutatásban nem volt reprezentatív a minta, ellentétben az itt elemzett mintával.

A megfigyelés során arra is kértünk adatokat, hogy a magyar nyelvet milyen konkrét célokra használták a tanárok. Az egyes órákról készült jegyzőkönyvekben tipikusan két célt jelöltek meg a magyar nyelv használatára, de sok helyen csak egy szerepelt, vagy éppen három. A kvalitatív adatok elemzése során megállapítható, hogy az anyanyelvet leggyakrabban feladatok megadására, utasításokra, szavak jelentésének tisztázására, nyelvtani magyarázatra, fegyelmezésre, fordítások során, és néhány esetben értékeléskor használták a megfigyelt tanárok. A célok és a százalékok között nem található szoros kapcsolat: a magasabb arányú magyar nyelv-használat nem járt együtt többféle cél megjelölésével.

Érdekes jelenség, – és további részletes elemzést igényel – a nyelvhasználatra vonatkozó megjegyzések konkrét megfogalmazása. Számos jel arra utal, hogy a megfigyelők a nyelvtanár „mentségére”, a ténymegállapításon túl, minősítik is a célokat. Például: „szabályok megerősítése”, „feladatok pontosítása”, „angol nyelvű utasítást megismétli magyarul”, „bonyolultabb feladatok értelmezésére”, „ha a diákok nem értik a magyarázatot, magyarra vált”. Annak kiderítésére, hogy a tanári beszédet hogyan próbálták a nyelvtanárok a diákok szintjéhez igazítani, ezekből az adatokból nem kapunk választ, de a megfogalmazásokból egyértelmű, hogy a tanárok többségének leggyakoribb stratégiája nem az átfogalmazás, a szemléltetés, a diákok bevonása a jelentés kikövetkeztetésébe, hanem az anyanyelv használata. Ezáltal olyan nyelvtanulási stratégiák hatékony alkalmazásától fosztják meg a tanulókat, amelyek a sikeres, autonóm nyelvtanuláshoz elengedhetetlenek.

1. ábra. A tanárok célnyelvhasználat

Az órai nyelvhasználatot illetően észrevehető, hogy a megfigyelt órák 43 százalékában a tanár célnyelv-használat meghaladta a 75 százalékot (1. ábra). Azokon az órákon azonban, ahol a nyelvtanár többnyire a célnyelvet használja, a diákok nyelvhasználat nem feltétlenül hasonló, ugyanis nem minden tanár várja el, illetve tudja elérni, hogy idegen nyelvi megnyilvánulásaira a tanulók is így reagáljanak. A következőkben azokat az eseteket mutatjuk be, amelyekben a kiemelkedően magas tanári célnyelv-használat mellett a tanulók felszólalásainak mindössze fele történt az adott nyelven.

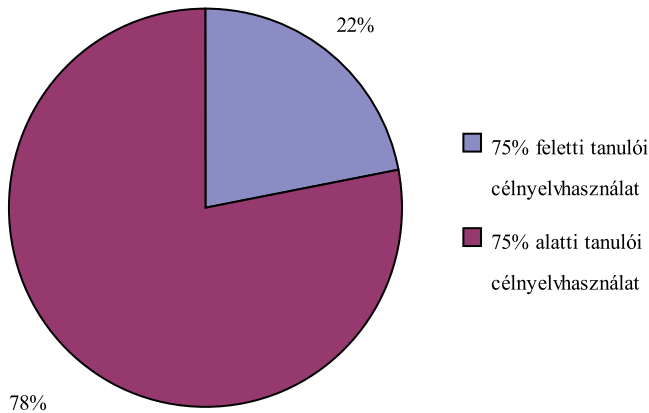
Egy kezdő németes csoportban az „eleven, nyüzsgő” diákok célnyelvhasználat a tanár 80 százalékával szemben mindössze 40 százalékos volt. Hasonló jelenség figyelhető meg egy középhaladó németes csoport „átlagos, érdeklődő” diákjaival kapcsolatban is: a 80 százalékos tanári célnyelvhasználat mellett mindössze 30 százalékban beszéltek a nyelvórán németül. Egy másik csoportban a nyelvtanár csaknem kizárólagos (90 százalék) célnyelvhasználat mellett mindössze 40 százalékos idegen nyelvű megnyilvánulásra tudta ösztönözni a németül tanuló kezdő diákokat, akik a megfigyelő tanár szerint „hajlandók felszólításra aktívan dolgozni”. Kiugró az a németül tanuló kezdő csoport, ahol 80 százalékos tanári célnyelvhasználat mellett a tanulói felszólalások mindössze 15 százaléka történt németül. Ezek a diákok a megfigyelő szerint „kevésbé voltak motiváltak”. Egy középhaladó németes csoportban a tanárnő 95 százalékban németül elhangzott mondanója mindössze 20 százalékos célnyelvi szereplésre tudta serkenteni az egyébként „kedves, motivált” diákokat.

Hasonló jelenségek, szerényebb mértékben, az angol csoportoknál is tapasztalhatók: egy középhaladó csoport „hangos, nyüzsgő” diákjai a tanárnő 90 százalékban angolul feltett kérdéseire 40 százalékban feleltek a célnyelven. Egy másik, szintén középhaladó

csoport diákjai a tanár 80 százalékban angol megnyilvánulásaira 40 százalékban reagáltak ugyanezen a nyelven. Erre némiképpen magyarázatot adhat az a tény, hogy a megfigyelő tanár szerint ezek a tanulók „leeresztenek, ellenállnak”.

A fenti példák ellenkezőivel is találkozunk a megfigyelések során: előfordult, hogy a tanulók célnyelvhasználata meghaladta a tanárét. A trendtől eltérő példa azoknak a „rossz, de érdeklődő”, középhaladó diákoknak az esete, akik „kedves, felkészült” tanárnőjük kizárólag magyar nyelven tartott óráján néha (10 százalék) megszólaltak németül. Kevésbé szélsőséges, ám hasonló tendencia figyelhető meg annál a két kezdő angolos csoportnál, amelynek „fegyelmezett, érdeklődő”, illetve „közepesen motivált, fegyelmezett” diákjai többnyire (80 százalék) angolul felelnek a 60 százalékos tanári célnyelvhasználatra. Egy középhaladó német csoport „eleven, jóindulatú” diákjai szintén 80 százalékban feleltek célnyelven, igaz, tanárnőjük mindössze 40 százalékban beszélt németül. Figyelemre méltó azoknak a „nehezen motiválható” középhaladó németes diákoknak az esete is, akik 50 százalékos tanári célnyelvhasználat mellett 90 százalékban beszéltek németül. Ahogyan a fenti adatokból kiderül, a tanulói célnyelvhasználat átlaga elmarad a tanárokétól (55,57 százalék), azonban itt is számottevő különbségek figyelhetők meg a csoportok között.

Összességében elmondható, hogy a megfigyelt órák közül minden ötödikre (22 százalék) jellemző, hogy a diákok az óra háromnegyedében a célnyelven kommunikálnak. Ezeknek az óráknak a túlnyomó többségén (89 százalék) a tanári célnyelvhasználat is magas volt. Ebből következik, hogy a nyelvórákra nem jellemző a célnyelv általános használata, de minél gyakrabban beszél a célnyelven a tanár, annál gyakoribb a diákok részéről a hasonló viselkedés. A megfigyelt órák mindössze egyötödéről (20 százalék) mondható el, hogy az óra háromnegyedében a célnyelv volt a médium a tanárok és diákok között.

2. ábra. A megfigyelt csoportok célnyelvhasználata

Az egész mintán belül négy olyan nyelvóráról van adatunk, ahol kizárólagos volt az idegen nyelv használata a diákok részéről. Részletesebben elemezve ezt a négy órát, a következőket állapíthatjuk meg: egy haladó csoport „lezser, jó hangulatú”, egy középhaladó csoport „fegyelmezett, érdeklődő” és egy kezdő csoport „csendes, kissé passzív” diákjai használták kizárólag az angol nyelvet, míg egy középhaladó németes csoport szintén „fegyelmezett, érdeklődő” diákjait is így jellemezte a megfigyelő.

Mindazonáltal az a tény, hogy a megfigyelt óráknak mindössze 3 százalékában valósult meg a jó gyakorlatra jellemző, gyakori célnyelvhasználat, arra enged következtetni, hogy, bár a megfigyelők összbenyomása szerint az órát tartó tanárok közel harmada (27

százalék) jellemezhető „szakmailag jól felkészülteként”, az órai nyelvhasználatra vonatkozóan nem tartották feltétlenül fontosnak, hogy a tanár és a diákok kizárólag vagy többnyire a célnyelvet használják.

Az óratermi megfigyelési szempontsor rákérdez a nyelvtanárról kialakított összbemutatóra is. Erre a nyitott kérdésre a megfigyelők csaknem egyharmada írta a fentebb említett „szakmailag jól felkészült” jellemzést. A továbbiakban külön elemezzük azt, vajon a megfigyelő tanárok mit értenek a „szakmailag jól felkészült” alatt. Azon a négy nyelvórán, amelyen kizárólagos volt a célnyelvhasználat, a megfigyelők összbemutatóként nem a tanár szakmai felkészültségét említették, hanem az alábbi jelzőkkel illették az órát tartó szaktanárokat: (1) „nyugodt, kiegyensúlyozott”, (2) „agilis, határozott”, (3) „tapasztalt, szeret tanítani”, (4) „szereti a tanítást és a nevelést”. Másképpen fogalmazva: a megfigyelők nem tartották a legfontosabb szempontnak a nyelvhasználat kizárólagosságát.

A szakmai felkészültséget illetően kiemeljük annak a 29 éves nyelvtanárnőnek az óráját, akit kollégája, a szintén nyelvtanár megfigyelő szakmailag felkészültség jellemzett. Az órán a tanárnő nem szólalt meg németül. A megfigyelő szerint az anyanyelvet „motiválásra, gyakorlásra” használta a tanár, ezzel szemben azonban a „rossz, de érdeklődő” diákok mindössze „közepesen” motiváltak, a tanóra menete pedig „nem túl változatos”.

A fenti példa jól illusztrálja, hogy a megfigyelést végző kollégák a holisztikus jellemzés esetében a nyitott kérdésekre igyekeztek pozitív, illetve neutrális jelzőkkel válaszolni, mindössze 8 esetben használtak negatív jelzőket, mint például „csendes”, „kimért”, „szétszórt”, „ideges”, „kapkodó”, „halk”, „pattogós”.

Mi történt a megfigyelt nyelvórákon?

A nyelvórai tevékenységekről különböző típusú adatokat gyűjtöttünk. A megfigyelési szempontsor második részében a konkrét lépésekről készültek kézzel írott jegyzetek. Ami a szemrevételezésből jól látható, azok a következők.

A nyelvórák rendszerint frontális osztálymunkára épülnek, az egyes tevékenységek hossza 1-2 percestől 25 percig terjed. A 45 perces nyelvórák többségén jelentős szerepet kapott a házi feladat ellenőrzése, kijelölése. A nyelvtani gyakorlás, tankönyvi feladatok megoldása, ismétlés, számonkérés, olvasáshoz, íráshoz kapcsolódó feladatok mellett a szóbeli feladatok is gyakoriak voltak. A megfigyelők arra a kérdésre, hogy mennyire találták változatosnak az órákat, 104 alkalommal a „változatos”, 20 esetben a „nem túl változatos”, 2 esetben az „unalmas” opciót választották (1 adat hiányzik).

A megfigyeléseket követően az adatlap harmadik részében a válaszadók azt is jelölték, hogy milyen gyakran fordult elő 40 olyan felsorolt nyelvórai tevékenység, amelyek gyakoriak voltak előző vizsgálatokban. A kapott adatokat gyakoriságuk szerinti rangsorban a 3. táblázatban találhatjuk meg. A bal oldali oszlopban a számok a csoportokat jelölik, ahol előfordult a tevékenység, a jobb oldali oszlopban az összes előfordulást mutatják. Amint a rangsorolt tevékenységekből és a gyakorisági adatokból látható, a nyelvórák többségén (123) megszólaltak a diákok a célnyelven, de összesen ez kevés alkalommal volt jellemző.

A frontális osztálymunka, a kérdés-válasz séma a leggyakoribb, amely többnyire önálló munkával váltakozik. A táblázatban látható első 10-12 tevékenység jellemző a megfigyelt nyelvórák többségére. A legritkábban megfigyelt tevékenységek között a filmnézés, a szövegértés, a számítógép használata áll, és ritkán fordult elő írásfeladat.

A felmérés szempontjából kulcsfontosságú terület a szakma jelenléte az idegen nyelvi foglalkozásokon. Összesen 20 órán esett szó a tanulók szakmájáról 29 alkalommal: 17 órán a nyelvtanár beszélt erről 26 alkalommal, 3 órán pedig a diákok egy-egy megszólalása utalt szakmájukra (ezek többnyire interakcióban átfedték egymást).

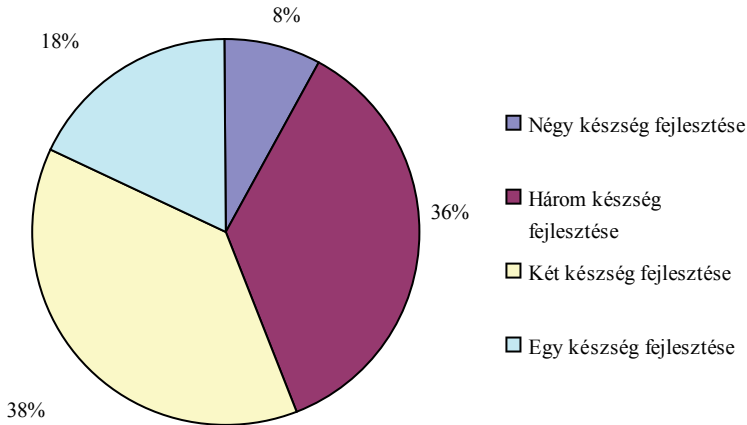
Összegezve megállapítható, hogy a 127 megfigyelt nyelvvórán ritkán történt utalás a tanulók szakmájára. Jól látható, hogy többnyire a vendéglátással kapcsolatos általános témakörökhöz kapcsolódva kerültek előtérbe a szakmához kapcsolható nyelvi tevékenységek. Ez az arány igen alacsony.

3. táblázat. Osztálytermi eljárások gyakorisága

<i>Esemény megnevezése</i>	<i>Csoport, ahol előfordul</i>	<i>Összes előfordulás</i>
11. A diákok megszólalnak az idegen nyelven.	123	278
4. Együtt dolgozik az egész csoport a tanár vezetésével.	119	232
35. A diákok tanári kérdésekre válaszolnak.	109	225
9. A diákok önállóan dolgoznak.	104	174
10. A tanár javítja a diákok szóbeli hibáját.	103	217
21. A diákok kitalálják egy szó jelentését.	91	148
23. A diákok magyarul beszélnek a nyelvvórán.	82	155
8. A tanár szóban rákérdez egy nyelvtani szabályra.	79	111
13. A diákok a tábláról vagy tananyagból másolnak.	78	122
38. A diákok tankönyvi feladatot oldanak meg.	74	121
40. A diákok hangosan felolvasnak.	73	117
20. A diákok nyelvtani feladatot oldanak meg.	71	140
28. A diákok párban dolgoznak.	71	104
5. A diákok kisebb csoportokban dolgoznak.	67	107
32. A diákok mondatokat fordítanak.	62	95
6. A diákok ismétlik, amit a tanár mond.	58	93
1. A diákok CD-t, kazettát hallgatnak.	54	78
3. A diákoknak egy olvasott szöveg lényegét kell megérteniük.	53	73
24. A diákok egy szituációt gyakorolnak.	50	78
29. A tanár magyarul fejez ki.	48	79
22. A tanár szóban szavakat kérdez ki.	42	60
33. A diákok párbeszédet adnak elő.	41	59
17. A diákok képről beszélgetnek.	39	66
16. A diákoknak ki kell kitalálniuk a nyelvtani szabályt.	39	60
14. A diákok lefordítanak egy hallott szöveget.	33	44
31. A diákok nyelvi játékot játszanak.	29	50
7. A tanár nyelvtani szabályt diktál.	29	38
37. A diákok szabadon beszélgetnek.	26	39
15. A diákok vizsgafeladatot gyakorolnak.	24	39
2. A diákok megtanult szöveget mondanak fel.	23	29
34. A diákok hosszabb szöveget fordítanak.	21	34
36. A diákok szakmájáról esik szó.	20	29
12. A tanár a diákok szakmájáról beszél az órán.	17	26
39. A diákok diktálás után írnak.	12	18
19. A diákok fogalmazást írnak.	10	15
30. A diákok szöveget tanulnak meg kívülről.	8	12
26. A diákok levelet írnak az idegen nyelven.	7	15
27. A diákok számítógépet használnak a nyelvvórán.	7	11
18. A diákok szódolgozatot írnak.	7	8
25. A diákok filmet néznek.	4	5

Készségfejlesztés

A négy nyelvtanulási alapkészség fejlesztése szempontjából vizsgálva a megfigyelt órákat szembeötlő aránybeli eltérések figyelhetők meg. Mindössze 10 tanórán valósul meg mind a négy készség (olvasás, írás, beszédértés, beszéd) harmonikus fejlesztése, míg 3 készség fejlesztése jelentősen több órán, az eseteknek több mint harmadában (36,1 százalék). Ennél is magasabb volt a két készség fejlesztését megvalósító órák száma (37,7 százalék), míg a megfigyelt órák csaknem hatodában (18 százalék) csupán 1 készséget fejlesztettek: 22 esetben a beszéd-készséget, 1 esetben pedig az íráskészséget.

3. ábra. Nyelvtanulási készségek fejlesztése a megfigyelt nyelvórákon

Ezen a ponton visszautalunk a diákok célnyelvhasználatát elemző részre, és összevetjük az eredményeket. Egy kezdő németes csoport óráján, ahol a beszélgetés volt jellemző, a diákok célnyelvhasználatára mindössze 40 százalékos volt. Az óra célja a megfigyelő szerint az „új nyelvtani anyagrészt begyakorlása” volt, és az óra menetében is megfigyelhető, hogy a szóbeli feladatok között többnyire „a nyelvtani szabály közös kitérő tárgyalása”, valamint „példák gyűjtése erre a szabályra” szerepelnek. Másképpen fogalmazva, itt nem a beszéd-készség fejlesztése történt, hanem a nyelvtani szabályok tudatosítása magyarul. Egy középfeladatos németes órán szintén kizárólag beszéd volt a jellemző, azonban itt a diákok megnyilvánulásainak mindössze ötöde történt a célnyelven. Az órán elvégzett feladatok között a „nyelvtani szerkezetek begyakorlása” és a „szókincs-bővítés” szerepeltek. Hasonló jelenség figyelhető meg egy középfeladatos angolos csoportban: az órán a beszéd-készséget fejlesztő feladatok során a diákok válaszainak mindössze ötöde volt angolul, és tanáruk is hasonló arányban használta az idegen nyelvet. Az órán elvégzett feladatok a következők: „az előző órai anyag megbeszélése”, „nyelvtani ismétlés”, „szabályok alkotása”, „igék gyakorlása”, „fordítás”, valamint „játék”, „mondatmondás” és „tankönyvi feladat”.

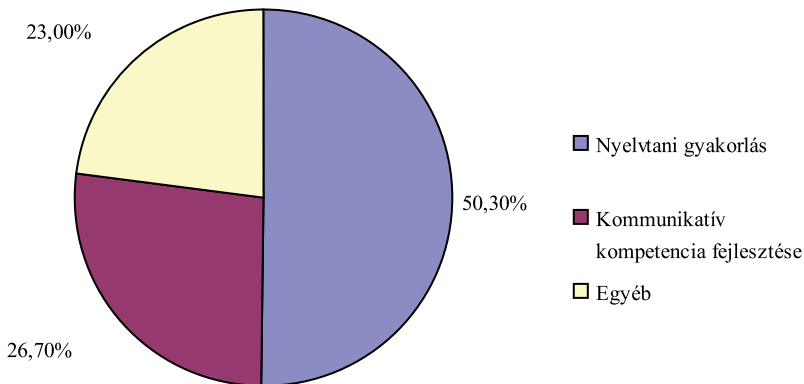
Ezzel ellentétes tendenciákra is akad példa. Előfordultak olyan, beszéd-készséget fejlesztő feladatokban gazdag órák, ahol valódi kommunikáció-központú nyelvoktatás történt, viszonylag magas tanulói célnyelvhasználattal párosulva. Például: egy középfeladatos németes csoportban a diákok 70 százalékos célnyelvhasználat mellett gyakoroltak szakmájukhoz illő éttermi szituációkat, a szóbeli képleírások esetében „magyar ételspecialitásokról” beszélgettek, „megadott szempontok alapján pincér-vendég párbeszédet” adtak elő, majd megbeszélték az elhangzott szituációs feladatokat. Egy kezdő angolos órán kizárólag a célnyelven valósultak meg a beszédet fejlesztő feladatok, melyek között

„képleírást”, „szituációs kártyák alapján előadott párbeszédet” és „tanári kérdésekkel irányított beszélgetést” jegyzett fel a megfigyelő.

A beszédkésztség központi szerepet játszik azokon az órákon is, ahol többféle készséget fejlesztő feladatokat figyeltek meg. Mindössze 4 órán nem történt egyáltalán beszédfejlesztés: ezeken a tanórákon kizárólag olvasás-, illetve írásfeladatokat oldottak meg.

Bár a beszédkésztséget fejlesztő feladat a megfigyelt tanórák többségén előfordult, mégsem mondható el, hogy ezek az órák jelentésközpontúak voltak, hiszen a megfigyelt órák csupán ötöde jellemezhető nyelvi jelentésen alapuló feladatokkal. A többi órán egyértelműen nyelvtani tudatosítás és szabályok gyakorlása történt. A nyelvtani fókuszú órák jelentős részében az óra célja nem készségfejlesztés, hanem nyelvtani gyakorlás volt. Az órák felén (50,3 százalék) egyértelmű az explicit nyelvtanítási cél. A megfigyelők az alábbiakhoz hasonló célokat jegyeztek fel: „birtokos eset, birtokos jelző tanítása”, „melléknév fokozás”, „múlt idő”, „nyelvtani szerkezet gyakorlása”, „gyenge melléknevek”, „grammatikai ismeretek fejlesztése”, „tanult nyelvi elemek gyakorlása”, „új nyelvtani anyag”, „passzív szerkezet gyakorlása”, „nyelvtani probléma elsajátítása, gyakorlása”, „előjárók gyakoroltatása”, „ismeretek elmélyítése”, „új nyelvtani anyagrész begyakorlása”, „régóta nyelvtani anyag gyakorlása, új nyelvtani anyag bevezetése”, „névelő és névmás közti különbségek tisztázása”, valamint „nyelvtani szabályok felismerése”.

A megfigyelt órák negyedének (26,7 százalék) esetében fogalmazták meg egyértelműen a kommunikatív kompetenciák fejlesztésének szándékát. Például: az óra célja: „a kommunikációs kompetencia fejlesztése”, „megadott témát több oldalról megközelíteni”, „szituációs helyzeteket megoldani”, „beszélgetés”, „vélemény nyilvánítás”, „szóbeli gyakorlás”, „párbeszéd”, „szókincs- és beszédgyakorlat”, „beszédkésztség-fejlesztés”, valamint „prezentáció”.

4. ábra. A megfigyelt órák célja

A második leggyakrabban fejlesztett készség az olvasás. Csaknem minden órán olvasnak a tanulók a célnyelven, hangosan vagy magukban, ám az olvasást nem mindig kísérik olyan feladatok, amelyek a szöveg jelentésének megértését ellenőrzik. Számos esetben elolvassák a szöveget, majd továbblépnek egy más jellegű feladatra. Ennél is gyakoribb az olvasott szöveg mondatonkénti fordítása, amit az új szavak szótárba történő kiírása követ.

Autentikus célnyelvi szöveg hallgatása a megfigyelt tanórák 40 százalékán történt, ami az eddigi kutatások (Nikolov, 1999, 2003) tapasztalataiból kiindulva kedvező aránynak mondható. Ugyanakkor a napjainkban használt modern angol, illetve német nyelvkönyvek mindegyikéhez kapható hanganyag, így az órákon visszaköszönő beszédértési feladatok gyakorisága még mindig alacsony. 3 esettől eltekintve, ahol a diákok dalokat,

illetve filmrészleteket hallgattak, a tankönyvekhez tartozó CD-ről, illetve kazettákról hallgattak a csoportok a leckéhez tartozó felvételeket. A hallott szöveg értése feladat nyelvenként csaknem azonos eloszlása arról tanúskodik, hogy nincs számottevő különbség az angol- és németnyelv-órák között.

Bár csaknem minden órán írnak a tanulók a füzetükbe/munkafüzetükbe, ezek a feladatok túlnyomóan formaközpontúak. A leggyakoribbak a másolás a tábláról/tankönyvből, új szavak kiírása a szótárfüzetbe, fordítás írásban a célnyelvre, illetve az anyanyelvre, diktálás, jelen idő átalakítása múlt idővé, valamint nyelvtani táblázat kiegészítése. Az óráknak csupán elenyésző részében (6,2 százalék) oldottak meg a diákok személyre szabottabb, kreatívabb írásfeladatot: például önéletrajz készítése, levélírás, vásárlási lista írása, interjú készítése, kép leírása, újsághirdetés feladása, illetve útvonal leírása.

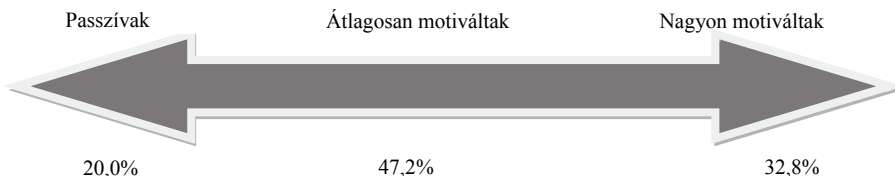
A diákok motivációja és órai szereplése

A nyelvtanulók órai aktivitásának jellemzéséhez arra kértük a megfigyelőket, hogy adják meg azoknak a diákoknak a létszámát, akik szerepeltek, és akik egyáltalán nem vettek részt az órai munkában. Ahogyan a 4. táblázat adatai mutatják, 125 nyelvórán átlagosan 7,9 volt az aktív diákok száma, a szórás 4,18. A legkedvezőbb esetben 20 főt sikerült a tanárnak megmozgatnia. A skála másik végén 81 nyelvóráról kaptunk adatokat, ennyi órára vonatkozóan írtak be számokat a megfigyelők. Előfordult, hogy 15 diák maradt passzív egy teljes nyelvóra során, az átlag 2,69, a szórás 2,93. Ezekből a számadatokból látható, hogy a megfigyelt tanárok a diákok jelentős részét bevonták a munkába, de sokan egyáltalán nem jutottak szóhoz. Ennek lehet egyik oka, hogy a tanulók a megfigyelő jelenlétében kevésbé aktívak, de az is lehet, hogy nyelvtanáruk azokat mozgósította, akikről elvárta a sikeres együttműködést.

4. táblázat. A tanuló nyelvórai aktivitása

A jelenlévő diákok hány százaléka...	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
...szerepelt gyakran az órán?	124	0,00%	100,00%	61,60%	30,75%
...nem szerepelt egyáltalán az órán?	78	0,00%	71,40%	17,27%	15,57%
...szerepelt átlagosan?	78	0,00%	100,00%	24,70%	26,54%

A diákok motivációjának feltárására irányuló nyitott kérdésre a megfigyelő tanárok változatos válaszokat adtak, amelyek egy skálára illeszthetők. Ennek egyik végpontján a „passzívak, egyáltalán nem motiváltak” jellemzés helyezkedik el, míg ellenpólusán a „magasan motiváltak” kifejezés.

5. ábra. A megfigyelt tanulók motivációja

A megfigyelt csoportok csaknem felét átlagosan motiváltként, tehát a fenti skálán valahol középen helyezték el, és jellemzésükre a következő példák fordultak elő leggyakrabban: „átlagosan”, „megfelelően”, „kellőképpen”, „változóan”, „közepesen”, „elégségesen” motiváltak. A csoportok egyharmadát átlagon felüli motivációs szinttel jellemezték a megfigyelők: „motiváltak, aktívak”, „érdeklődők, motiváltak”, „nagyon motiváltak”, „jól motiváltak”, „motiváltak, együttműködők”, „kedvvel, szívesen dolgoznak”. A

skála negatív pólusához közel 25 csoportot, minden ötödik nyelvrára résztvevőit sorolták. Ők a „mérsékelt”, „kevés”, „kicsit”, illetve „egyáltalán nem” motivált diákok.

A fenti válaszokból arra következtethetünk, hogy a megfigyelt nyelvrák többségére nem volt jellemző a diákok motivált viselkedése, de ez ebben az életkorban nem annyira meglepő eredmény. A csoportok egyötödére jellemző alulmotiváltság azonban aggasztóan magas arányt képvisel, ha tudjuk, hogy az intézmények maguk választották ki a megfigyelt csoportokat.

Az angol- és németórákat összehasonlítva azt találjuk, hogy a magasan motivált csoportok 60 százaléka angolt tanult, míg a kifejezetten alulmotivált csoportok 61,5 százaléka németet. Ezt az eredményt tovább színezi az a tény, hogy a megfigyelők által „nem túl változatosként” jellemzett órák esetében is előfordultak motivált csoportok, de kizárólag az angolul tanulók esetében. 5 angolóráról állapította meg a megfigyelő, hogy nem túl változatos, ennek ellenére a diákok kellőképpen motiváltak voltak. Németes csoportról nincs ilyen adat.

A kutatás fontos részét képezték a diákok szaknyelvi képzésének lehetőségeit vizsgáló kérdések: mindössze 26 órán, tehát az összes megfigyelt óra ötödében történt valamilyen utalás a diákok szakmájára. Ezeknek a csoportoknak a háromnegyedét (74 százalék) jellemezték kiemelkedően motiváltaknak, amely számottevően magasabb, mint az összes csoportra vetített kiemelkedő motiváció (32,8 százalék). Ezekből az adatokból megállapítható, hogy a szakma megjelenítése az idegen nyelvi órákon pozitívan befolyásolja a tanulói motivációt, de az is lehetséges, hogy a motivált diákoknak tanítanak szaknyelvet. Az mindenesetre elgondolkodtató, hogy a tanulói kérdőívnek a szaknyelv tanulására vonatkozó kérdéseire adott válaszokból kiderül, hogy a diákok határozottan szeretnék, ha szakmájukról tanulnának a nyelvrákon. Ez az eredmény egybecseng a megfigyelt órákon kitöltött kedveltségi skálán elért meglehetősen magas, 3,9-es átlagú pontszámmal, amelyet a nyelvrákon megjelenő szakmai utalások kaptak.

Az osztálytermi eljárások kedveltsége

A diákok motivációját az is jellemzi, hogy mennyire lelkesítik őket az egyes nyelvrái tevékenységek. A megfigyelőket arra kértük, hogy a 40 osztálytermi eljárást tartalmazó táblázatban 1-től 5-ig terjedő skálán jelezzék, hogy milyen mértékben kedvelték azokat a diákok. Az eredmények (átlag és szórás) az 5. táblázatban láthatóak rangsorba állítva. A rangsorban első 12 között megtalálható tevékenységekre jellemző, hogy nem frontális osztálymunkával valósulnak meg, szabadabb, kreatívabb megnyilvánulásokat tesznek lehetővé, mint a többi felsorolt eljárás. Az is jól látszik, hogy ezek az előfordulási gyakoriságot tekintve a ritkábban előfordulók között foglalnak helyet a sorban. A rangsor végén a számonkéréshez kapcsolódó eljárások találhatók, a legkevésbé motiváló, érthetően, a diákok fegyelmezése magyarul.

A szakmai nyelv szempontjából egyértelműen kedvező eredmény, hogy a kedveltségi rangsorban előkelő helyen (3,90) áll a diákok szakmájához kapcsolódó tevékenység, bár a szakma tanári említése a rangsorban csak 3,53-os átlagot kapott, és meglehetősen nagy különbségekre utal a szórás értéke (1,50).

A tanterem berendezése és felszereltsége

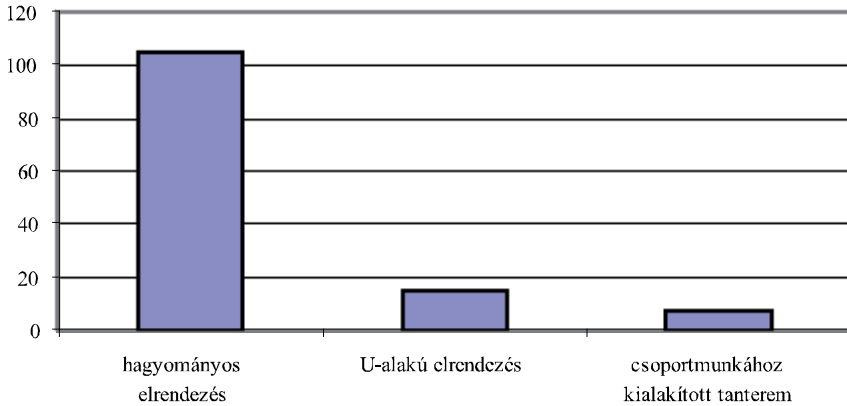
Az óratermi megfigyelési szempontsor több nyitott kérdésben vizsgálta a tanterem elrendezését, hangulatát, dekorációit, illetve felszereltségét. A tanterem elrendezésére vonatkozó információkból megállapítható, hogy az adott órán milyen típusú az óravezetés: a hagyományos padosor elrendezés frontális óravezetést sejtet, amelyen az egyéni, illetve páros feladatok dominálhatnak. A félköríves, illetve csoportos elrendezés már a kreatívabb páros, illetve csoportos feladatok alkalmazását teszi lehetővé.

5. táblázat. Osztálytermi eljárások kedveltsége

<i>Esemény megnevezése</i>	<i>Átlag</i>	<i>Szórás</i>
27. A diákok számítógépet használnak a nyelvórán.	5,00	0,00
25. A diákok filmet néznek.	4,75	0,50
31. A diákok nyelvi játékot játszanak.	4,55	0,78
37. A diákok szabadon beszélgetnek.	4,27	0,78
28. A diákok párban dolgoznak.	4,15	0,92
5. A diákok kisebb csoportokban dolgoznak.	4,13	0,80
21. A diákok kitalálják egy szó jelentését.	4,03	0,85
15. A diákok vizsgafeladatot gyakorolnak.	4,00	0,83
24. A diákok egy szituációt gyakorolnak.	4,00	0,90
1. A diákok CD-t, kazettát hallgatnak.	3,91	0,73
33. A diákok párbeszédet adnak elő.	3,90	0,97
36. A diákok szakmájáról esik szó.	3,90	1,17
4. Együtt dolgozik az egész csoport a tanár vezetésével.	3,90	0,76
17. A diákok képről beszélgetnek.	3,90	0,91
11. A diákok megszólalnak az idegen nyelven.	3,77	0,87
3. A diákoknak egy olvasott szöveg lényegét kell megérteniük.	3,75	0,62
35. A diákok tanári kérdésekre válaszolnak.	3,72	0,78
14. A diákok lefordítanak egy hallott szöveget.	3,70	0,59
30. A diákok szöveget tanulnak meg kívülről.	3,63	1,06
6. A diákok ismétlik, amit a tanár mond.	3,62	0,89
9. A diákok önállóan dolgoznak.	3,60	0,79
38. A diákok tankönyvi feladatot oldanak meg.	3,59	0,98
40. A diákok hangosan felolvasnak.	3,55	0,94
12. A tanár a diákok szakmájáról beszél az órán.	3,53	1,50
16. A diákoknak ki kell kitalálniuk a nyelvtani szabályt.	3,51	1,07
23. A diákok magyarul beszélnek a nyelvórán.	3,46	0,98
13. A diákok a tábláról vagy tananyagból másolnak.	3,44	0,96
26. A diákok levelet írnak az idegen nyelven.	3,43	0,79
2. A diákok megtanult szöveget mondanak fel.	3,35	1,19
20. A diákok nyelvtani feladatot oldanak meg.	3,32	0,94
22. A tanár szóban szavakat kérdez ki.	3,24	1,01
10. A tanár javítja a diákok szóbeli hibáját.	3,22	1,07
32. A diákok mondatokat fordítanak.	3,21	1,06
34. A diákok hosszabb szöveget fordítanak.	3,19	0,87
39. A diákok diktálás után írnak.	3,17	1,03
8. A tanár szóban rákérdez egy nyelvtani szabályra.	3,05	1,07
7. A tanár nyelvtani szabályt diktál.	3,03	1,09
19. A diákok fogalmazást írnak.	2,80	1,03
18. A diákok szódolgozatot írnak.	2,29	0,95
29. A tanár magyarul fejelemz.	2,10	1,08

Az összes megfigyelt óra közül mindössze hét esetében volt csoportmunkához berendezett terem, valamint további 15 órán volt a hagyományos padosor elrendezéstől eltérő, patkó vagy félkörív alakú elrendezés. A csoportos munkához berendezett termekben azonban nem minden esetben használták ki a tanterem nyújtotta lehetőségeket: előfordul olyan kezdő németes óra, amelyen „3-4 fő ül egy asztalnál”, a terem kis csoportos elrendezése, az óravezetés azonban döntően frontális, mindössze a házi feladat ellenőrzése történik csoportokban, ez azonban mindössze 4 percet vesz igénybe. Egy másik, közép-

haladó angolos órán a diákok „három nagyobb asztalnál ülnek körben”, itt azonban egyáltalán nem figyelhető meg csoportmunka, csupán frontális és egyéni feladatok váltják egymást. 4 esetben azonban sikerült elérni a terem adottságai által megvalósítható csoportmunkát: ezekben az esetekben a csoportos feladatok egyértelműen dominálnak a frontális, egyéni, illetve páros feladatok felett.

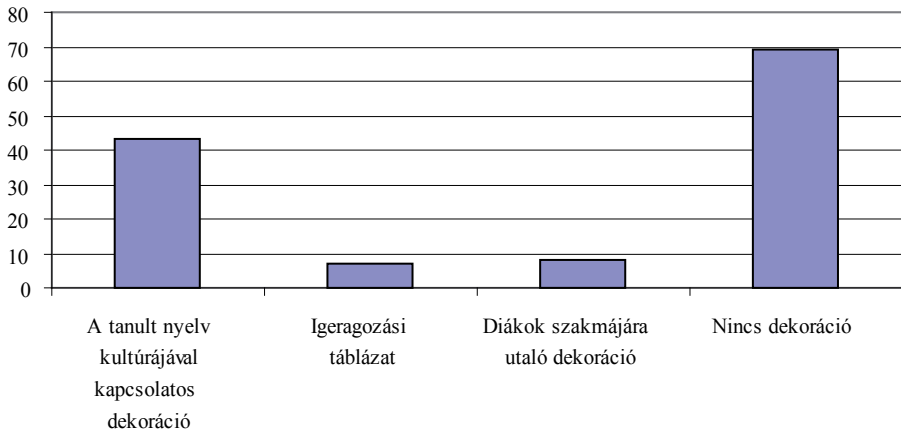
6. ábra. A padsorok elrendezése a megfigyelt tanórákon

A mintán belül található olyan órák is, amelyek esetében a hagyományos teremrendezés ellenére túlsúlyban vannak a csoportos, kooperatív jellegű feladatok. Megemlítjük annak a kezdő angolos csoportnak az óráját, ahol a „meglehetősen kopott, hagyományos elrendezés” mellett kiemelkedően sok csoportos feladatot végeztek a tanulók.

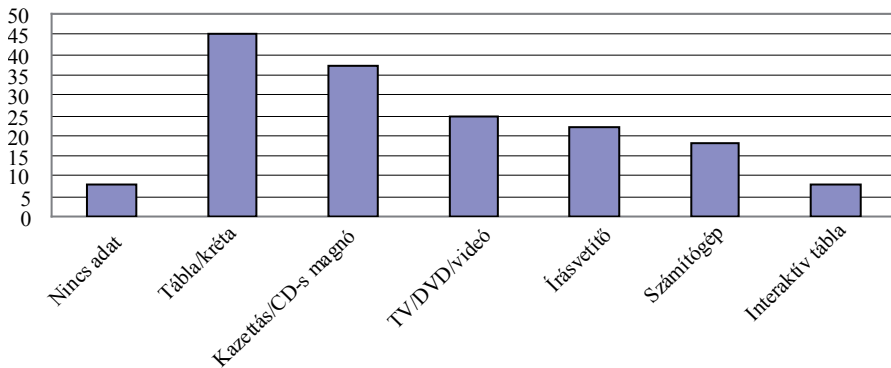
A tantermi dekorációk feltérképezésére két nyitott kérdés szolgált: az egyik azt próbálta megtudni, hogy van-e a tanteremben a tanult nyelv kultúrájára utaló dekoráció, a másik pedig a diákok szakképzésére történő tárgyi utalásokra kérdezett rá.

A 7. ábra szemlélteti a megfigyelt órákon előforduló tantermi dekorációk megoszlását. A megfigyelt esetek több mint felében egyáltalán nem volt sem a tanult nyelvre, sem az adott ország kultúrájára, sem a diákok szakmájára történő utalás, sőt számos esetben előfordult, hogy a nyelvórát fizika- illetve kémia-szaktanteremben tartották. Érdekes, de tipikusnak nem nevezhető arról az óráról készült feljegyzés, amelyet fodrászszaktanteremben tartottak. Ennél sokkal jellemzőbb, hogy egy adott nyelvet egy másik, az iskolában tanított nyelv szaktermében tartanak. Több olyan angolóráról kaptunk adatokat, amelyeket német tanteremben tartottak, a falon „német nyelvtani táblázatokkal”, illetve „Németország közigazgatási és vízrajzi térképével”.

A tantermek felszereltségére irányuló nyitott kérdésre adott válaszok alapján differenciált kép bontakozik ki a megfigyelt órák technikai ellátottságáról. Az esetek több, mint egyharmadában a terem semmilyen technikai berendezéssel nem rendelkezik, 45 esetben jegyezték fel a megfigyelők, hogy a terem felszereltsége mindössze tábla és kréta, 8 esetben pedig nem írtak választ. A termekben leggyakrabban előforduló eszköz a magnó (illetve CD-lejátszó), amely 37 tanórán volt elérhető, ám sok esetben feljegyzik, hogy ez nem tartozott a terem alapfelszereltségéhez, hanem a tanár hozta magával az órára. Alacsonyabb előfordulás jellemzi az írásvetítőket, valamint a tv/DVD/video felszereléseket is, de még ezeknél is kevesebb a számítógép, illetve az interaktív táblák előfordulásának száma. A különböző termek felszereltségénél jelentős egyenlőtlenségek is megfigyelhetők: míg a legtöbb teremben nincs semmilyen technikai berendezés, vagy az kimerül egy kazettás magnóban vagy CD-lejátszóban, addig több esetben egyazon termen belül található CD-lejátszó, számítógép/írásvetítő/televízió és DVD-lejátszó is. A tantermek felszereltségét a 10. ábra szemlélteti.

7. ábra. A megfigyelt tanterekben található dekorációk

8. ábra. A megfigyelt tantermek technikai felszereltsége

A 8. ábra adataival kapcsolatban megjegyezzük, hogy bár számos esetben a tanárok rendelkezésére állt több elektronikus berendezés, mégsem használták ki az ezek nyújtotta lehetőségeket az óráikon. Annak ellenére, hogy 25 teremben volt televízió, csupán 2 olyan esetről készült feljegyzés, ahol a diákok idegen nyelvű filmek/filmrészletek megtekintésével az autentikus szöveg megértésének készségét fejlesztették. Ugyanez mondható el az interaktív táblák és számítógépek esetében is: jóval kevesebbszer használták ezeket az eszközöket, mint amennyire a tantermek felszereltsége lehetővé tette volna.

Bepillantás 6 nyelvórára

Az eddigi elemzéseket 6 angol és németnyelv-óra részletesebb feltáráásával egészítjük ki, hogy az olvasó minél részletesebb képet kapjon a tapasztalatokról. Az órákat az alábbi szempontok alapján választottuk ki: egyaránt legyen közöttük angol- és német-, kezdő és haladó óra, szaknyelvi és általános nyelvi foglalkozás, motivált és kevésbé lelkes tanulói csoport, jó gyakorlat és kevésbé követendő példa, valamint nő- és férfi tanár. Célunk az órák helyszínének, menetének, hangulatának, dinamikájának és tartalmának megjelenítése, amelyből megállapítható, hogy milyen mértékben és miért nevezhető jó gyakorlatnak az elemzett nyelvóra.

Alacsony célnyelvhasználat egy középfeladós angol csoportban

Az első kiválasztott nyelvvóra résztvevői egy 16 fős „csendes, fegyelmezett”, középfeladós angol csoport, valamint egy „határozott fellépésű, nyugodt, kiegyensúlyozott” férfi tanár, akinek életkoráról nem közölt adatot a megfigyelő. Az órán jelen lévő, az adatokat lejegyző megfigyelő maga is nyelvtanár, az iskolavezetés tagja. Az óra egy „kissé komor hangulatú, hagyományos elrendezésű” teremben zajlott, melynek technikai felszereltsége az összes vizsgált órát tekintve átlagos, mindössze kazettás magnó található benne, az órán azonban nem használják.

A teremben nincs sem a tanult nyelv kultúrájára, sem a diákok szakmájára utaló dekoráció, a padsorok elrendezése hagyományos. Az órai eszközhasználat az összes vizsgált óra viszonylatában tipikus: tankönyvet, fénymásolatot és füzetet használtak a diákok, a tanár a táblára írt. A célnyelvet a tanár megnyilvánulásainak mindössze 20 százalékában használta, ami a megfigyelt mintán belül alacsony: ilyen kevés idegen nyelvű tanári beszéd csupán 8 órán volt jellemző. A 45 percből mindössze körülbelül 10 percet töltöttek ki a tanár angol nyelvű megszólalásai. A megfigyelő szerint az anyanyelvet a tanár magyarázatra, értékelésre és utasítások adására használta. Például: „Gyűjtsük össze a hagyományos képzésű igéket!” Ebben a példában a tanár egy nyelvtani szabályra utaló utasítást ad magyar nyelven, de saját kategóriát használ, valószínűleg azért, hogy a diákok jobban megértsék, milyen igéket kell megadniuk.

A tanulók értékelése is magyarul történik, „tevékenységük után azonnal szóban, illetve pluszokkal és mínuszokkal”. Az azonnali visszajelzés ellenére a megfigyelő szerint „kevés az órán önként jelentkező tanuló”, a 16 fős csoportból mindössze 5-6 tanuló jelentkezik és szerepel gyakran, ketten pedig egyáltalán nem. A tanári célnyelvhasználat csekély aránya tükröződik a diákok válaszaiban is: megnyilvánulásaik mindössze 20 százaléka történik angolul. A diákok csupán „tanári felszólításra működnek közre az órán”. Ebben valószínűleg szerepet játszik, hogy az óra egyértelműen nyelvtanközpontú volt, ami láthatóan nem motiválta a tanulókat. Az óra lejegyzett célja a „múlt idő képzésének ismétlése” volt, amit sikeresen meg is valósítottak. A megfigyelő „változatosnak” tartotta az órát, annak ellenére, hogy az óra vezetés túlnyomórészt frontális volt, és kizárólag nyelvtani feladatokat gyakoroltak.

Az óra első 2 perce a hiányzók ellenőrzésével és egyéb adminisztrációval telt. Ezt követően az előző órán kiadott fénymásolt nyelvtani feladatsor megoldását ellenőrizték, tanári kérdésekre válaszolva, majd a feldolgozott nyelvtani anyag ismétlésére is sor került: a tanár „rákérdezett a szabályokra, a tanulók pedig példákat mondtak”. A példák felkerültek a táblára, és a diákok ezeket a füzetükbe másolták. A következő 10 percben ugyanezen a feladatlapon oldottak meg mondatfordítási feladatokat. A megfigyelő szerint a tanár „kérdéseivel irányítja, segíti a tanulókat”, valamint javítja kiejtésüket. Nincs adat arra vonatkozólag, hogy anyanyelvre vagy célnyelvre fordítottak a diákok. Az ezt követő 5 percben az előző feladatban előforduló igéket csoportosították: a tanulók mondták az igéket, a tanár pedig a táblára írta őket. További 5 percben a táblán összegyűjtött igéket a „tanulók rögzítették a füzetükben”, valamint „megállapították a szabályszerűségeket”. A következő rövid feladatot a megfigyelő „játékosnak” minősítette: a „tanár az előbbi feladatban összegyűjtött igékkel mondott mondatokat, a tanulók pedig jelzéssel reagáltak” a mondatokra. Ezt követően 8 percben megfordították a feladatot, és a tanulók mondtak mondatokat „tevékenységükkel kapcsolatban”. A megfigyelő nem közli, hogy a tanulók milyen tevékenységgel kapcsolatban mondtak mondatokat, de a megfigyelési szempontsor más kérdéseiből egyértelműen kiderül, hogy az órán nem történt utalás a diákok szakmájára, tehát más jellegű tevékenységről lehet szó. Az eddig kizárólag frontális óra vezetéset egyéni tevékenység váltja fel: a diákok tankönyvi feladatot oldanak meg 3 percben. Ezt követően a tanár „hangosan ejti ki a szövegben szereplő igéket, amelyeket

a tanulók kiejtés alapján csoportosítanak”. Az óra zárásaként a tanár magyarul értékelte a közös munkát, valamint „az órán aktívan közreműködő tanulókat egy-egy plusszal jutalmazta”.

Kooperatív németóra internethasználattal

A következőkben egy kezdő németes csoport óráját mutatjuk be. A megfigyelő az iskolavezetés tagja, nem nyelvtanár. Az órán 12 „kedves, barátságos, együttműködő” diák van jelen, tanárnőjük 41 éves, „beszédesebb, következetes, diákszerető”. Az osztályterem berendezése modern, hangulata barátságos, a padok kooperatív tanítási módszerhez megfelelően vannak elrendezve. A terem dekorációi utalnak a tanult nyelv kultúrájára: tablók, képek és zászlók, valamint elkészített projektmunkák találhatók a falon. Ilyen jellegű tantermi dekoráció a mintán belül minden harmadik óra esetében figyelhető meg.

Az itt bemutatott kezdő németes csoport terme „maximálisan felszerelt”, található benne televízió, videó, projektor, számítógépek, valamint interaktív tábla. Ez a felszereltség a mintában kiemelkedően modern, a megfigyelt órák közül mindössze minden hatodik esetében fordult elő a tanteremben számítógép, projektor vagy interaktív tábla.

Az órán használt tananyagok és eszközök közt fénymásolatot, szótárakat, újságokat, magnót és számítógépet említ a megfigyelő. A megfigyelt órák közül csupán 7 esetében fordult elő számítógéphasználat a nyelvórán, tehát nem nevezhető tipikusnak ez a gyakorlat, bár a tanórai tevékenységek gyakoriságát és kedveltségét vizsgáló kérdéssorból kiderül, hogy a számítógéphasználat ötös átlaggal a kedveltségi lista élén áll, valamint ez az egyetlen olyan tanórai tevékenység, amely maximális pontot kapott minden előfordulás esetében.

Az órán sorra került a diákok szakmájának megnevezése és foglalkozási körük leírása is: a megfigyelő szerint az óra célja

„a különböző szakmák neveinek elsajátítása németül”. Az óra célja a leírtaknak megfelelően megvalósult, hiszen „kb. az osztály 80%-ának sikerült 8 szakmát megneveznie német nyelven”. A diákok „nagyon motiváltak” voltak, „úgy tűnt, szeretik a nyelvi órát”. Ez a feljegyzés alátámasztható azzal a ténnyel is, hogy minden diák szerepelt az órán, valamint 12-ből 8 tanuló esetében mondható el, hogy aktívan vett részt. Az egész mintát figyelembe véve kétharmados vagy annál magasabb arányú aktív órai részvétel csak a tanórák kevesebb mint felében (45 százalék) valósult meg. A diákok motivációját az is serkentette, hogy értékelésük az óra során folyamatosan történt, valamint az óra végén a tanárnő ismételt kiemelte a legjobban teljesítő tanulókat.

Ami az intézmények speciális szakmai területét illeti, komoly ellentmondás feszül a valóság és a diákok véleménye, valamint a nemzetközi trendek között. A nyelvtanárok véleményéből és osztálytermi gyakorlatából az a meggyőződés bontakozik ki, hogy a tanulóknak előbb az általános nyelven kell egy bizonyos, meg nem határozott szintet elérniük, mielőtt a szakmájukról a célnyelven tanulhatnának. A nemzetközi nyelvpedagógiai kutatások tapasztalatai azt mutatják, hogy a diákok motivációja meghatározó a nyelvtanulás sikerében, valamint a tartalom alapú nyelvtanítás, a konkrét tantárgyi tartalmak integrálása sikerrel támogatja a szakma és a nyelv együttes tanulását.

A tanárnő célnyelvhasználata 50 százalékos volt, ami a minta egészét tekintve elmarad az átlagtól (66,72 százalék), ugyanez mondható el a diákok német megszólalásainak alacsony (40 százalékos) arányáról is.

Az óra első 10 percében „bemelegítő feladatot” végeznek a tanulók, közösen énekelnek egy dalt, amely különböző szakmákról – pék, vadász, matróz, kéményseprő, tűzoltó – szól. A dalt magnóról hallgatják, szövegét pedig fénymásolt lapról olvashatják a diákok. Éneklés közben aláhúzzák a különböző szakmák neveit. Ezt követően 10 percben a tanulók csoportosan az adott szakmákkal kapcsolatban különböző szavakat keresnek, ehhez szótárt és képeket használnak. Füzetükbe leírják, hogy az adott szakmát végző ember „mit csinál?”. A megfigyelő szerint ennek a feladatnak implicit nyelvtani fókusza is van, hiszen „pár mondat erejéig” az igeragozást is gyakorolják. A szögyűjtést és a mondatalkotást a csoportos munka összefoglalása követi további tíz percben, a táblára felteszik az adott foglalkozáshoz köthető képeket, és eközben „megbeszélük, hogy ki mit talált”. A különböző szakmákhoz tartozó kifejezéseket felírják a táblára, valamint saját füzetükbe is. Az óra utolsó harmadában arról beszélgetnek, hogy „ki mit fog tanulni a jövő évtől”. A tanulók újból csoportokat formálnak, ezúttal nem véletlenszerűen, hanem választott szakmájuknak megfelelően, majd kikeresik a szótárból szakmájuk német megnevezését. Ennek eredményeképpen 5 csoport alakult: varrómunkások, asztalosok, kárpitosok, kerékpárszerelők, valamint parkgondozók. A következő csoportos feladat megoldása során az interneten német nyelvű honlapokról gyűjtenek információkat az adott szakmával kapcsolatban. A megszerzett ismereteket leírják füzetükbe, majd az óra utolsó perceiben összegzik tapasztalataikat. Ezt az egész órai teljesítmény értékelése követi, az órát pedig a házi feladat kijelölése zárja.

Ez a németóra azon 8 közé tartozott, amelyen egyáltalán nem volt frontális óravezetés. A terem berendezése lehetővé tette a kooperatív tanulást: a megfigyelő szerint „barátságos környezetben, csoportmunkához kialakított padokban” tanulhatnak a diákok.

A kreatív íráskészség fejlesztése egy kezdő angolos csoport óráján

A következő óra egy kezdő angolos csoporté, amelyet egy 28 éves „pontos, objektív, szigorú” tanárnő tartott 12 „aktív, szorgalmas, kedves és érdeklődő” diáknak. A modern, technikailag jól felszerelt terem falát a diákok által készített projektmunkák díszítették. A tanterem padjainak elrendezése lehetővé teszi a diákok együttműködését, a terem hangulata „barátságos”. A tanulók az órán szótárakat, térképeket és szórólapokat használnak, az óra célja a különböző szakmák szakszavainak elsajátítása, valamint egy Europass CV típusú önéletrajz megírása volt. A megfigyelő szerint az óra célja megvalósult, hiszen „tanári segítséggel a diákok sikeresen teljesítették a feladatot”. A 12 diákból 8 aktívan részt vett az órán, rendszeresen jelentkeztek, míg csupán 2 diákról mondható el, hogy egyáltalán nem szerepelt az órán. A megfigyelő szerint a tanulók „kellőképpen” motiváltak voltak, a tanárnőtől az óra folyamán folyamatos értékelést kaptak. A tanár megnyilvánulásainak csak a fele hangzott el angolul, amivel ez az óra is elmarad az átlagos kétharmados célnyelvhasználatától. A tanárnő „nyelvtani szerkezetek magyarázására” használja az anyanyelvet.

A megfigyelt órák közül egyedül itt használtak interaktív táblát, holott 8 tanteremben volt ilyen berendezés. Az óra első 5 percében, frontális keretek között átisméltik az előző órán tanultakat, eközben a tanárnő az interaktív táblát használja. A frontális oktatást csoportmunka váltja fel a következő 6 percben: a spontán alakuló csoportok egy térkép segítségével feljegyzik füzetükbe az Európai Unió tagországait, valamint szórólapok és az interaktív tábla segítségével megbeszélük az unió minden országában elfogadott Europass típusú önéletrajz felépítését, erről vázlatot is készítenek füzetükbe. A következő 10 percben egyéni munkával szótárazzák a diákok az „önéletrajz írásához szükséges,

még ismeretlen szavakat, kifejezéseket”. A feladat során nyomtatott kétnyelvű szótárat használnak, a kikeresett szavakat pedig szótárfüzetükbe másolják. A feladatot a „kiszótárzott szavak, kifejezések ellenőrzése, pontosítása” követi, „tanári segítséggel”. Ez 3 percet vesz igénybe közös megbeszéléssel.

Az óra hátralévő részében a tanulók egyénileg elkészítik saját önéletrajzukat. A megfigyelő szerint a „diák dolgozik, a tanár kérésre segít”. Ez a feladat 13 percet vesz igénybe, majd a hátralévő 2 percben közösen értékelik az órát. Ez az óra azon kevés nyelvórák egyike volt, ahol a kreatív íráskészséget fejlesztették. Bár az Europass-önéletrajz formai követelményei meglehetősen kötöttek, a feladat mégis személyre szabott, érdekes volt, ami magyarázatot adhat a diákok magas motivációjára.

Szaknyelv gyakorlása kezdő angolosok óráján

A következő kezdő angolos csoport létszámáról nincs adatunk, a megfigyelő viszont részletes leírást közöl a diákokról: „izgágák, nyugtalanok, nehezen lehet lekötni a figyelmüket a tananyaggal, passzívak a feladatok megoldásánál”. A fiatal tanárnő a megfigyelő szerint „határozott, lelkes, nyugodt”. A tanterem hagyományos, frontális elrendezésű, televízióval, videomagnóval és írásvetítővel felszerelt. Annak ellenére, hogy ez a felszereltség az összes megfigyelt órát tekintve átlagon felüli, az órán nem hasznosítják ezeket a lehetőségeket, hiszen a tanárnő mindössze a CD-lejátszót és a tankönyvet használja. A terem falán megtalálható Németország földrajzi és közigazgatási térképe, ellenben a diákok által tanult angol nyelvre nincs utalás.

A megfigyelt órák többségében nem szerepeltek a diákok szakmáját valamilyen formában érintő feladatok, ez az óra azonban kivételnek tekinthető, hiszen alapvetően a diákok szakképzésével kapcsolatos tananyag átadásáról szólt. A diákok külön „ruhaiipari szógyűjteménnyel” rendelkeztek, amely segített nekik a különböző textiliák és „ruhaiipari alapanyagok megnevezésében”.

A tanárnő célnyelvhasználata a megfigyelt átlag alatt van, 40 százalékban használja az idegen nyelvet, a diákok azonban még ennél is kisebb mértékben: mindössze 20 százalékban, ami a mintán belül kirívóan alacsony. A tanárnő főleg a „feladat pontosítására, fegyelmezésre” használja az anyanyelvet, a diákokat szóban értékeli, illetve „pluszpontokat ad a füzetbe az órai munkára”. A diákok motiváltságát vizsgáló kérdésre adott válaszból kiderül, hogy a diákok „a szakmájuk iránt érdeklődnek, de inkább magyarul beszélnek róla”. Mindössze 2 tanuló szerepelt gyakran az órán, 4 pedig egyáltalán nem. A megfigyelő szerint „változatos” óra célja „egy szövegből szakszavak kikeresése, szövegértés” volt, a diákoknak pedig „kis segítséggel sikerült megérteni a szöveg lényegét”.

Az órán az egyéni és páros feladattípusok dominálnak, az első 10 percben a tanárnő divatlapokból kivágott képeket oszt ki a diákok között, akik összegyűjtik a fotókon lévő ruhadarabokat, megbeszélik a ruhák színeit, alapanyagait, például: „Ez egy piros szoknya pamutból.” A tanulók először saját képükről beszélnek, majd a padtársuk képével kapcsolatos kérdéseket tesznek fel. A következő 20 percben „egy egyszerű szakszövegből – ami az állati és növényi eredetű ruhaiipari alapanyagokról szólt – ki kellett keresni az alapanyagok neveit, szótárba kiírni, és a füzetbe jegyzetet készíteni a szövegről”. A szakszöveget fénymásolt lapon kapták a diákok, és a megoldáshoz használhattak szótárt. A feladatot közösen ellenőrizték. Az óra utolsó 15 percében egy hallásértési feladatot oldottak meg: párbeszédet hallgattak, amelyben egy ember ruházatát írták le, a tanulók a füzetükbe jegyzetelték, hogy mi alapján ismerhetők fel az adott emberek.

Annak ellenére, hogy ez az óra azon kevesek közé tartozott, ahol saját szakmájukról tanultak a nyelvóráin, a diákok mégsem voltak motiváltak. Érdekes azonban, hogy az órán előforduló tevékenységek kedveltségét vizsgáló kérdéssorból a minta egészéhez hasonló eredményeket kapunk: a diákok szakmájának említése ezen az órán is 4-es ked-

veltségi pontot kapott, ami az ezen az órán előforduló összes tevékenység kedveltségé közül a legmagasabb.

A diákok alulmotiváltságának valószínűleg az volt az oka, hogy a nem túl változatos órán csupán kevés, hasonló jellegű, nyelvi formára vonatkozó feladatot oldottak meg. A legjobb gyakorlat elérése a diákok körében kedvelt szaknyelvi utalások érdekes, kihívást jelentő, tartalmas feladatokkal való kombinálása révén volna elérhető.

Középhaladó németóra számítógépes teremben

A következő középhaladó németes csoportot 11 „fegyelmezett, érdeklődő” diák alkotja, míg 40 éves tanárnőjüket „határozott, dinamikus személyiségként” jellemezte a megfigyelő. Az órát egy számítógépes teremben tartották, ahol minden diáknak jutott egy gép, ebből adódóan sok számítógépes feladatot végeztek az órán. Ennek az órának az esetében tehát a terem által nyújtott lehetőségeket maximálisan kihasználták, a terem felszereltsége összhangban volt a tanóra eszközigényével. A megfigyelt mintán belül volt példa ennek az ellenkezőjére is: 3 olyan eset fordult elő, hogy bár a nyelvórát számítógépes teremben tartották, az órán egyáltalán nem hasznosították ezt az előnyt. Ezen a tanórán nem beszéltek a diákok szakképzéséről, semmilyen tananyagot nem vettek, ami a tanulók szakmájára utalt volna. A tanárnő 70 százalékos célnyelvhasználata kicsivel meghaladta a mintán belül megfigyelt átlagot, a magyar nyelvet különböző utasítások adására használta, mint például „a számítógép beindításának utasításai”. A diákok idegennyelv-használata elmarad a tanárnőtől, megnyilvánulásai mindössze fele történt németül, ami nagyjából megközelíti a mintán belüli átlagot (55,57 százalék).

A megfigyelő szerint a diákok nagyon motiváltak, amit alátámaszt az a tény, hogy az órán mind a 11 diák gyakran szerepelt. A tanulók értékelése szóban történt, a megfigyelő szerint gyakori a „pozitív értékelés”; ez a folyamatos visszajelzés is szerepet játszhat a tanulók magas motivációjában.

A „változatos” óra célja a „segédigék ragozása, mondatba illesztése” volt egy „inter-netes feladatban”, amit a csoportnak sikerült „maximálisan” teljesíteni. Az órán a külön-féle feladattípusok széles skálája figyelhető meg: gyakori az egyéni és pármunka, de előfordul frontális óravezetés is.

Az óra első 10 percében egy bemelegítő feladatot oldanak meg a tanulók: „a tanár szókétyákat ad a diákoknak 10 magyar szóval, a diák olvassa a szavakat németül”. A következő feladat erre a bemelegítésre épül: a kártyákon lévő szavakat használva párosával különböző szituációkat játszanak el a tanulók. A pármunka közben a „tanár körbe-járkál, belehallgat a párbeszédbe, segítséget nyújt”. Az óra 20. percében kapcsolják be a számítógépet, először egy német honlapon oldanak meg nyelvtani feladatokat, majd az „alapvizsgálóhoz – bemutatkozás, foglalkozások – oldanak meg további online feladato-kat”, ami 12 percet vesz igénybe. Az óra utolsó harmadában a diákok egyénileg dolgoz-nak, további számítógépes nyelvtani feladatokat oldanak meg, mint például: „igék beírá-sa ragozott alakban”, illetve „mondatszerkesztés”. Ezeket a feladatokat a számítógép automatikusan ellenőrzi. A megfigyelő fontosnak tartja megjegyezni, hogy ennek a fel-adatnak köszönhetően „a diákok egyénileg, saját tempójukban haladhatnak”, a tanárnő pedig „folyamatosan járkál közöttük, segít és ellenőríz”. A tanulók a számítógépes fel-adatban alkotott mondatokat páros munkával, szituációkban is gyakorolják. Az óra utol-só 2 percében „kilépnek a gépekből”. A megfigyelő tanár szerint az óra alatt „pozitív munkazaj” volt, „aktívan, örömmel dolgoztak a tanulók”.

Bár a megfigyelt tanórának explicit nyelvtani fókusza volt, a diákok mégis motiváltak voltak, és szívesen oldották meg a túlnyomórészt nyelvtani feladatokat; véleményünk szerint azonban a terem által biztosított számítógép- és internet-hozzáférés ennél jóval kreatívabb óravezetést is lehetővé tett volna.

Németül tanuló középfaladó csoport órája

Végül egy 19 fős középfaladó németes csoport nyelvórája következik. A fiatal tanárnő „határozott, következetes, jó kedélyű, vidám”, a csoport „eleven társaság, de jóindulatúak”. A 19 fős csoportlétszám a mintán belül megfigyelt átlagnál (12–14 fő) lényegesen magasabb, azonban az összes megfigyelt óra egynegyedében (25,6 százalék) beszélhettünk 15 főnél nagyobb létszámú csoportról. Az óra helyszínéről számos információt közöl a megfigyelő: „a tanteremben nagyon sok színes, érdekes plakát található német nyelven, a terem világos. A padok két oszlopban helyezkednek el. [...] Írásvetítő van a teremben, a táblára fekete, illetve színes filccel lehet írni.”

A tanárnő idegennyelv-használatának aránya 40 százalékos, ami az átlag alatt van. A tanárnő „nyelvtani összefüggések magyarázatára, az aktuális feladat magyarázatára” használja az anyanyelvet. Érdekes azonban, hogy az alacsony tanári célnyelvhasználat ellenére a diákok megnyilvánulásainak 80 százaléka németül hangzik el.

A diákok motivációját feltérképező kérdésre a megfigyelő tanár a következőket válaszolta: „motivációt leginkább azoknál a tanulóknál lehet megfigyelni, akiknek vélhetőleg valamiféle céljuk van a nyelvvvel (például érettségi), ezen diákok száma azonban igen csekély”. A fenti válasznak ellentmondani látszik az a tény, hogy 13 diák szerepelt gyakran az órán, míg mindössze 6 olyan volt, aki egyáltalán nem.

Az óra célja a megfigyelő szerint a „mindennapi szituációk gyakorlása, éttermi rendelés leadása” volt, a tanulók „jól átérték a helyzetet, próbálták a szituációt a mindennapi életbe behelyezni, és egy párbeszéd formájában előadni”.

Az óra első 5 percében az „étterem és a gyorsétkezdé közötti különbségeket” sorolják fel a „tankönyvben megadott szempontok alapján”. A tanárnő a táblára írja a különbségeket, a diákok „egymás után mondják a különbségeket, hol magyarul, hol németül”. A következő 10 percben csoportokban dolgoznak a tanulók, „egy diák a saját csoportján belül felteszi mindenkinek a kérdést, hogy hol és mit eszik szívesen”. Mindeközben a tanár „minden csoporthoz odamegy, és korrigál, válaszol a kérdésekre. [...] A tanár csak akkor használja a táblát, ha problémás, esetleg még nem tanult kifejezést kell felírnia.” Ezt követően a diákok párosával éttermi meghívás témájú dialógusokat alkotnak, a tanár eközben „csöndben figyel, odamegy egy-egy párhoz, javít, kiegészít”. A megfigyelő feljegyzi, hogy a diákok „először magyarul, majd németül próbálják megalkotni a párbeszédet, néha megkérdézik a tanárt”. Ezt követően 8 percen hallás utáni szövegértést gyakoroltak a tanulók. Háromszor hallgatták meg a szöveget, és füzetükbe jegyzeteket készítettek. Az ezt követő 6 percen hiányos szöveget töltöttek ki szintén hallás után. Az óra utolsó perceiben a két szövegértési feladatot ellenőrizték, majd lefordították a mondatokat.

Az iskolai nyelvtanítás célja, hogy használható nyelvtudás megszerzésének biztosításával felkészítse a tanulókat az élethosszig tartó nyelvtanulásra, motiválja és megtanítsa őket arra, hogy önállóan fejlesszék nyelvtudásukat. Erre kiválóan alkalmas az a szakterület, amelyet remélhetőleg szívesen választottak, és amelyről fontos tudással rendelkeznek.

Mindezek miatt állítjuk azt, hogy a szakképző intézmények megújításának egyik lehetséges módja a nyelv és a szakma integrálása.

Összegzés

Tanulmányunk célja az volt, hogy a valóságot a lehetőségekhez mérten hűen tükröző képet mutassunk be a szakképző intézményekben folyó nyelvtanításról, osztálytermi folyamatokról. A megfigyelt órákon a valószínűleg hasznos, jó gyakorlattól az inkább elkerülendőig számos tipikus és egyéni jelenséget elemeztünk. Számunkra tanulságos az adatokból kibontakozó kép sokszínűsége, valamint az, ahogyan a diákokat gyakran nem túl változatosan, motiválóan tanítják, a feladatok gyakran a közismerten népszerűtlenebb és egyben nagyobb kognitív kihívást jelentő nyelvi formára és szabályrendszerre összpontosítók közül kerülnek ki. A megfigyelt órák többségére nem jellemző a kommunikatívabb, a jelentésre, a kontextusos nyelvhasználatra építő nyelvtanítás, amely a kevésbé kiváló képességű diákok számára elérhetővé tenné a használható, folyékony, nem feltétlenül hibátlan nyelvtudást. A kibontakozó képből arra következtetünk, hogy a nyelvtanárok gyakran nem eléggé bíznak abban, hogy a diákok mire lennének képesek. Sok esetben nem azt és úgy tanítják, amit a diákjaik szívesebben csinálnak a nyelvórákon. Elgondolkodtató, hogy a 10. évfolyamon milyen magas a továbbra sem „haladó” szintű nyelvtanára, ami összhangban van a közelmúlt felméréseinek eredményeivel (Vágó, 2007).

Ami az intézmények speciális szakmai területét illeti, komoly ellentmondás feszül a valóság és a diákok véleménye, valamint a nemzetközi trendek között. A nyelvtanárok véleményéből és osztálytermi gyakorlatából az a meggyőződés bontakozik ki, hogy a tanulóknak előbb az általános nyelven kell egy bizonyos, meg nem határozott szintet elérniük, mielőtt a szakmájukról a célnyelven tanulhatnának. A nemzetközi nyelvpedagógiai kutatások tapasztalatai azt mutatják, hogy a diákok motivációja meghatározó a nyelvtanulás sikerében, valamint a tartalomalapú nyelvtanítás, a konkrét tantárgyi tartalmak integrálása sikerrel támogatja a szakma és a nyelv együttes tanulását. A megújulás ezen a területen adódik. Legfontosabb tanulsága a vizsgálatnak az, hogy érdemes lenne a tanárok és diákok bevonásával új utakat kipróbálni, jobban bízva a tanulók érdeklődésében, háttértudásában.

Az iskolai nyelvtanítás célja, hogy használható nyelvtudás megszerzésének biztosításával felkészítse a tanulókat az élethosszig tartó nyelvtanulásra, motiválja és megtanítsa őket arra, hogy önállóan fejlesszék nyelvtudásukat. Erre kiválóan alkalmas az a szakterület, amelyet remélhetőleg szívesen választottak, és amelyről fontos tudással rendelkeznek. Mindezek miatt állítjuk azt, hogy a szakképző intézmények megújításának egyik lehetséges módja a nyelv és a szakma integrálása.

Irodalom

Bors Lidia – Lugossy Réka – Nikolov Marianne (2001): Az angol nyelv oktatásának átfogó értékelése pécsi általános iskolákban. *Iskolakultúra*, 4. 73–88.
 Csapó Benő (2001): A nyelvtanulást és a nyelvtudást befolyásoló tényezők. *Iskolakultúra*, 8. 25–35.
 Fekete Hajnal – Major Éva – Nikolov Marianne (1999, szerk.): *English language education in Hungary: A baseline study*. The British Council, Budapest.
 Józsa Krisztián – Nikolov Marianne (2005): Az angol és német nyelvi készségek fejlettségét befolyásoló tényezők. *Magyar Pedagógia*, 3. 307–337.
 Nikolov Marianne (1999): Osztálytermi megfigyelés átlagos és hátrányos helyzetű középiskolai angolok csoportokban. *Modern Nyelvoktatás*, 4. 9–31.

Nikolov Marianne (2003): Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra*, 8. 61–73.

Nikolov Marianne (2007): A magyarországi nyelvoktatás-fejlesztési politika: Nyelvoktatásunk a nemzetközi trendek tükrében. In Vágó Irén (szerk.): *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest. 43–72.

Nikolov Marianne (2008): „Az általános iskola, az módszertan!” Alsó tagozatos angolórák empirikus vizsgálata. *Modern Nyelvoktatás*, 1–2. 3–19.

Nikolov Marianne – Nagy Emese (2003): „Sok éve tanulok, de nem jutottam sehova”: Felnőttek nyelvtanulási tapasztalatai. *Modern Nyelvoktatás*, 1. 14–40.

Nikolov Marianne – Öveges Enikő (2006): Jelentés a nyelvi előkészítő évfolyamot indító iskolák vezetői,

nyelvtanárai és tanulói körében 2006 tavaszán végzett felmérésről. Kézirat.

Nikolov Marianne – Ottó István – Öveges Enikő (2008): Az idegennyelv-tanulás és tanítás helyzete és fejlesztésének lehetőségei a szakképző intézményekben. Kézirat. http://www.oktatasert.hu/files/idegennyelvi_kutatas_jelentes.pdf,

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=710&articleID=227933&ctag=articlelist&iid=1>

Vágó Irén (2007, szerk.): *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest.

A Gondolat Kiadó könyveiből